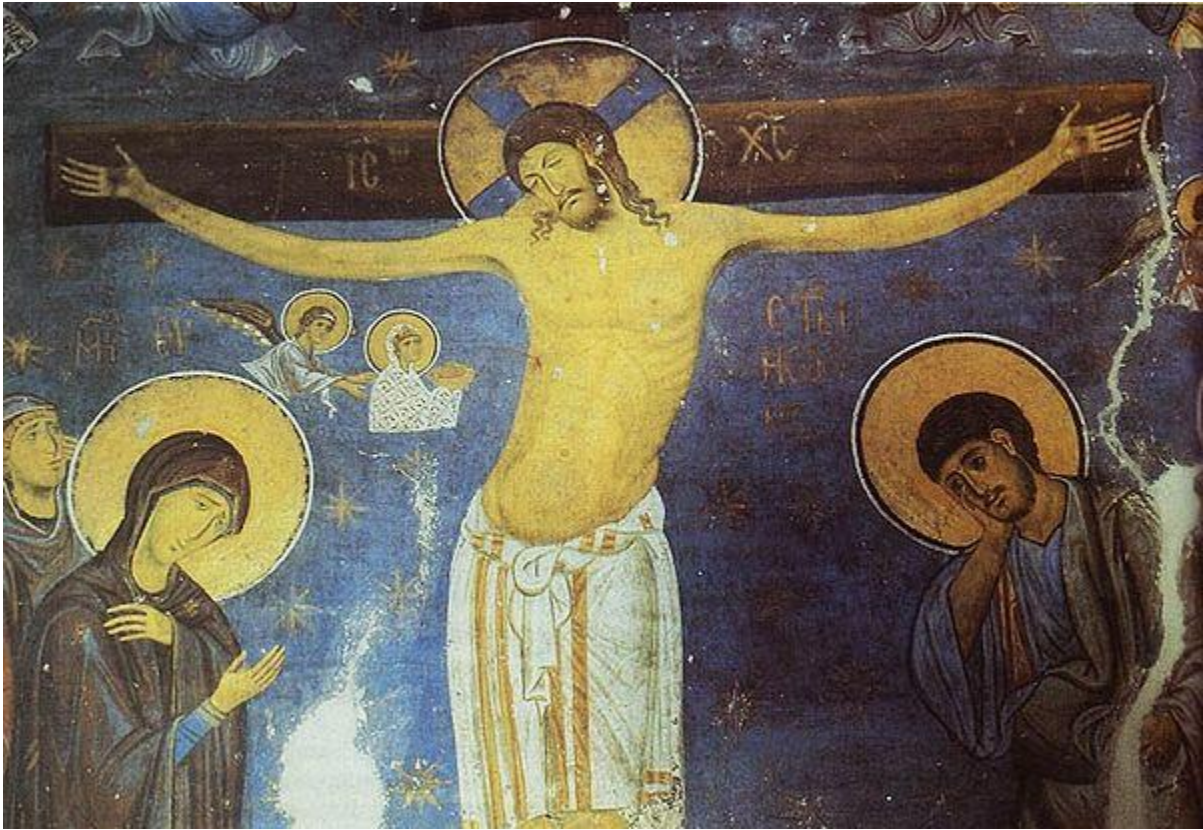

ВЕЛИКИ ПОСТ

Припремивши вернике за подвиге поста и покајања Црква их уводи у сам подвиг.

Богослужења Великог поста, као и богослужења припремних недеља, стално подстичући на **пост и покајање**, описују стање душе која се каје и која плаче због својих грехова.

Овome одговара и спољашњи изглед великопосних богослужења: у току обичних дана Великог поста, изузев суботе и недеље, у Цркви се не служи потпуна литургија, ово најсвечаније и највише празнично богослужење.

Уместо потпуне литургије средом и петком се служи литургија Пређеосвећених Дарова. Састав других црквених служби се мења у складу са временом.

У обичне дане седмице скоро да престаје појање, предност се даје читању текстова из Старог Завета, посебно Псалтира, на свим црквеним службама се узноси молитва светог Јефрема Сирина с великим поклонима (метанијама), а трећи, шести и девети час се спајају с вечерњом ради указивања на време до којег треба да траје дневни пост.

св. Јефрем Сирин

Света Четрдесетница и њена богослужења почињу од вечерње Сиропусне недеље. Сиропусна недеља се још у народу назива и недељом праштања, јер се на вечерњем богослужењу овог дана служи чин или обред међусобног опраштања у храму.

Чин опраштања се обавља на следећи начин: на доле се износе и на налоње стављају иконе Спаситеља и Мајке Божије; настојатељ чини метаније испред њих и целива их, а затим обично држи беседу, моли за опроштај својих грехова клир и народ говорећи: «Благословите мја, отци свјатији и братија, и простите мње, грјешному, јелика согрјеших в сеј ден и во всја дни живота мојего: словом, дјелом, помишленијем и всеми мојими чувстви.» («Благословите ме, оци свети и браћо, и опростите мени, грешном, оно што згреших данас и у све дане живота мог: речју, делом, помишљу и свим својим осећањима.») Притом метанију чини испред клира и народа. Сви му такође одговарају метанијом говорећи: «Бог простит ти, отче свјатиј. Прости и нас, грјешних и благослови.» (Бог да ти опрости, свети оче. Опрости и нама, грешнима, и благослови нас.»). Затим настојатељ узима напрестони Крст и сви свештенослужитељи по старешинству целивају иконе на налоњу, прилазе настојатељу, целивају часни Крст и руку која држи Крст, целивају се с настојатељем. После њих прилазе мирјани, целивају свете иконе и Крст и моле једни друге за опроштај.

За време обреда опраштања обично се певају «Покајанија отверзи ми двери» («Покајања отвори ми врата»), «На рјеках вавилонских» («На рекама вавилонским»), и друге покајничке песме. У неким храмовима се притом такође певају и васкршње стихире, до речи «и тако возопи» («и тако ускликну»), укључујући и њих (у последњој стихири).

У складу с јеванђељским речима, које се читају ове недеље, а које говоре о томе да ближњима треба опраштати сагрешења и мирити се са свима, у стара времена су се египатски пустињаци окупљали последњег дана сиропусне седмице ради заједничке молитве и измоливши једни од других опроштај и благослов, уз појање васкршњих стихира, на извештан начин, подсећања на очекивани Христов Васкрс, по завршетку вечерње су се разилазили у пустињи ради осамљених подвига у току Четрдесетнице и поново су се окупљали тек за Цвети. Због тога се и данас, по старом благочестивом обичају, синови Православне Цркве у знак помирења и опроштаја, моле за умрле и посећују се у току сиропусне недеље.

Прва недеља Великог поста се одликује посебном строгошћу, јер је долично да се на почетку подвига има ревност за побожан живот. У складу с тим Црква у току прве недеље обавља дужа богослужења него у току наредних дана. Од понедељка до четвртка се на великом повечерју чита покајнички канон светог Андреја Критског (+712). Овај канон је назван Велики, како због мноштва мисли и сећања који се у њему садрже, тако и по броју тропара којих има око 250 (у обичним канонима их има око 30). Ради читања у првој недељи поста канон је подељен на четири дела, по броју дана.

У среду и четвртак Великом канону се додаје неколико тропара у част преподобне Марије Египатске (+522), која је од дубоког духовног пада дошла до узвишене благочестивости.

Велики канон се завршава тропарима у част свог творца – светог Андреја Критског.

У понедељак или уторак прве седмице после јутрења или часова свештеник чита парохијанима «Молитве за почетак поста Свете Четрдесетнице», које су наведене у Требнику.

У суботу прве недеље Црква се сећа чудесне помоћи коју је великомученик Теодор Тирон (око +306) пружио константинопољским хришћанима 362. године, за време цара Јулијана Одступника (+363), кад је прве седмице Великог поста светац, који се јавио Константинопољском архиепископу, заповедио да се једе кољиво (куване житарице) уместо хране оскрнављене кропљењем крвљу идолских жртава на тржници. Освећење кољива врши се у петак прве недеље на Пређеосвећеној литургији, после заамвоне молитве и појања молебана великомученику Теодору.

У многим храмовима се петком или недељом обавља дирљив богослужбени обред под називом пасије (од латинског *passio* – страдање). Он је у црквену употребу уведен за време Кијевског митрополита Петра Могиле (XVII в.). Служи се на повечерју (у петак) или на вечерњој (у недељу) прве, друге (често од друге), треће и четврте седмице поста и састоји се од читања Јеванђеља о Христовим страдањима, песама Страсне седмице – „Тебе, одејупчагосја свјетом, јако ризоју“ („Тебе, који си се обукао у светлост, као у хаљине“), „Приидите, ублажим Јосифа приснопамјатнаго“ („Ходите да блаженим назовемо Јосифа незаборавног“) и других – и поука. О пасијама се не говори у црквеном суставу. Чин пасија је први пут наведен на крају Цветног триода који је 1702. године издао архимандрит Кијево-Печерске Лавре Јоасаф Кроновски. На крају описа чина је речено: „Свега овога сећамо се по савету, а не по заповести, што се све даје на расуђивање Светој Православној Цркви.“

Прва недеља (као дан у недељи) Великог поста другачије се зове **Недеља** или **Победа Православља**. Овог дана се врши сећање на победу Православља.

То је обичај који је уведен у Византији у првој половини IX века у знак сећања на коначну победу Православне Цркве над свим јеретичким учењима, која су узнемиравала Цркву, посебно над последњим од њих – иконоборачким, које је осуђено на Седмом Васељенском Сабору 787. године.

У ову недељу се обавља посебно богослужење, које се назива чин Православља. Овај чин је написао Методије, Константинопољски патријарх (842-846).

Победа Православља је први пут била прослављена прве недеље Великог поста, дакле, основ за прославу ове победе Православља је историјски.

Чин Православља се углавном састоји од молебанског појања и служи се у саборним црквама после читања часова уочи литургије или после литургије, на средини храма, испред икона Спаситеља и Мајке Божије.

Друга седмица и недеља Великог поста назива се **Недељом светог поста**: Црква моли Господа за благодатно озарење оних који посте и који се кају. На богослужењима ове седмице и у недељни дан заједно са скрушеношћу због човековог греховног стања хвали се пост као пут ка унутрашњем благодатном озарењу.

Православно учење о посту се посебно јако открива у **сећању**, у току друге седмице, на **светог Григорија Паламу**, Солунског архиепископа (XIV в.).

Свети Григорије је био велики атонски подвижник, познат као заштитник Православља и разобличитељ јеретичког учења Варлама, калабријског монаха, који је одбацао православно учење о благодатној светлости, која просвећује унутрашњег човека и понекад се открива видљиво, на пример, као што је то било на **Тавору** и **Синају**. Варлам је сматрао да је немогуће достићи ово озарење молитвом, постом и другим духовним подвизима самоодрицања.

На Сабору који је овим поводом био сазван у Константинопољу 1341. године свети Григорије Палама, који је био назван сином Божанске светлости, разобличио је јеретике и одбранио учење о Божанској светлости, нествореној, увек постојећој, којом је Господ заблестао на Тавору и којом се обасјавају подвижници који достигну такво просветљење уз помоћ молитве и поста.

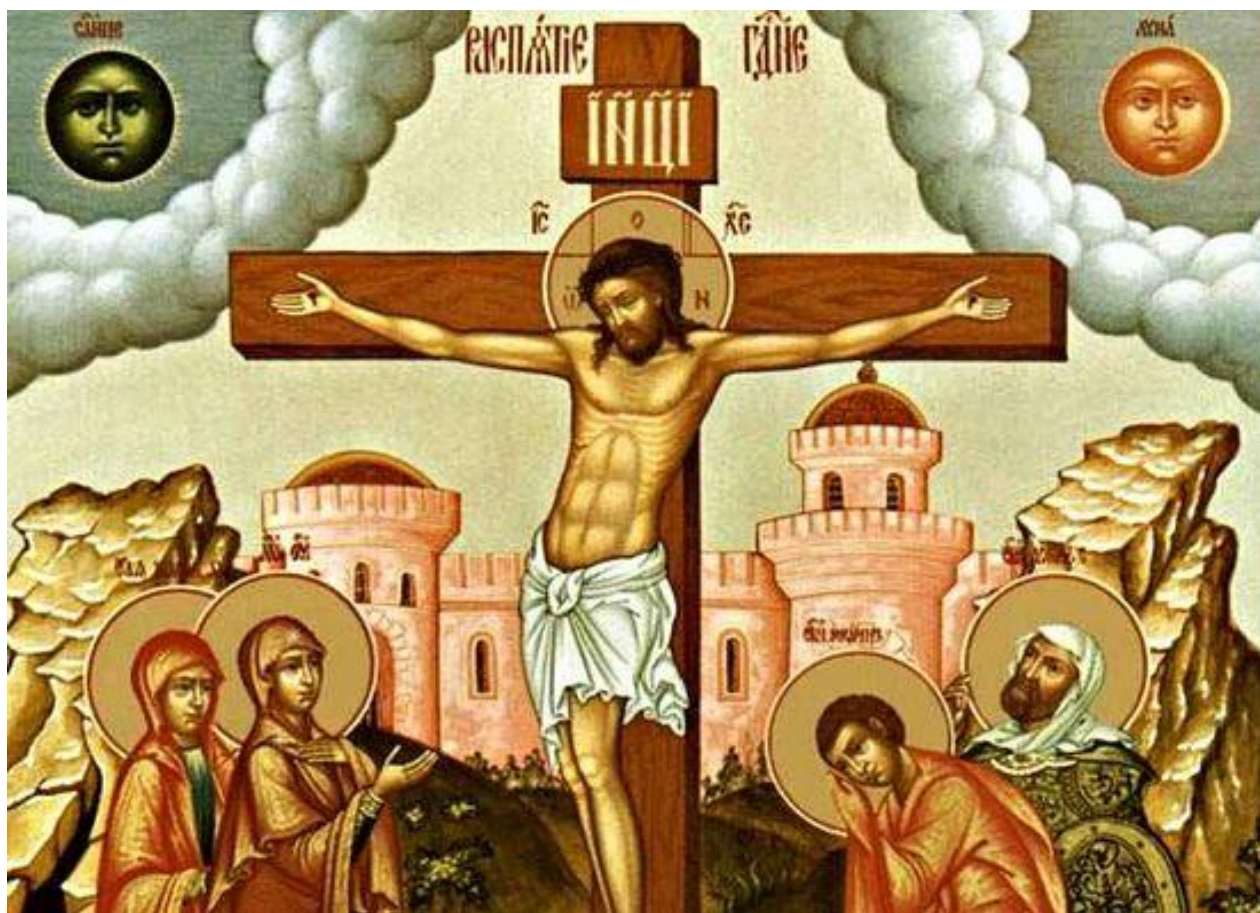
Св Григорије Палама

Црквену службу у част светог Григорија Паламе и његово житије написао је Филотеј, Константинопољски патријарх (XIV в.), а канон – Генадије Схолар (XV в.).

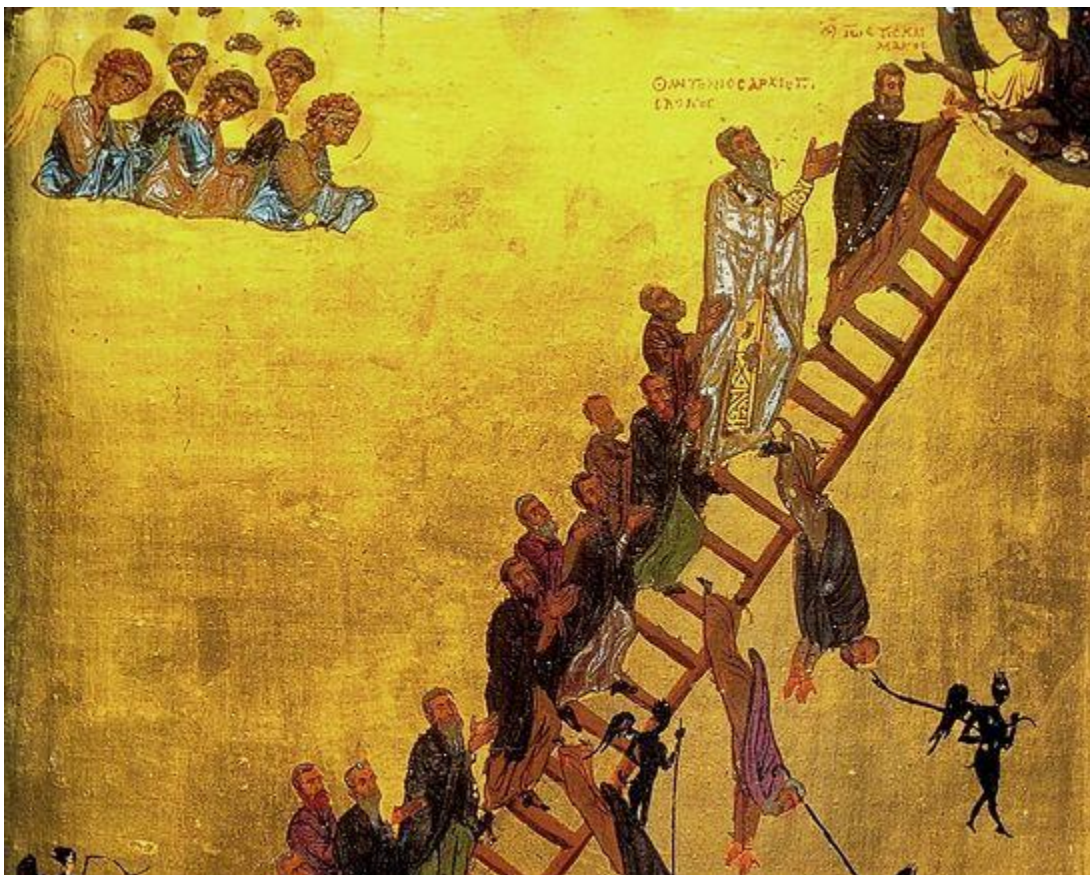
Трећа недеља Великог поста назива се Крстопоклона, јер у ову недељу Црква слави Свети Крст и духовне плодове Крсне смрти Спаситеља.

Значај Христовог Крста за оне који се подвизавају у посту Црква је објаснила у богослужбеним песмама, у различитим сликама и алегоријама. Попут дрвета које има мноштво лишћа и баца густу сенку, па пружа хладовину и одмор уморном путнику, Христов Крст на средини подвига поста верујућима пружа хладовини и бодри их да заврше труд.

Христов Крст као знамење победе над смрћу припрема нас за радосно прослављање Победника пакла и смрти. Христов Крст се пореди с дрветом које је засладило горке воде Мере, с дрветом живота, које је засађено посред раја. Радосна вест о Крсту и поклоњење њему с утехом нас подсећају на све ближи празник Христовог Васкрсења.

Осим прослављања Светог Крста на којем се Господ смирио до смрти, у богослужењима четврте недеље Великог поста се разобличава фарисејска гордост, коју је Бог осудио, и хвали се смирење цариника. Почевши од среде Крстопоклоне недеље на литургијама Пређеосвећених Дарова се до Велике среде изговарају посебне јектеније за оне који се спремају за просвећење (крштење).

У богослужењима **четврте недеље** Црква нуди узвишени пример испосничког живота који представља подвижник из VI века, **преподобни Јован Лествичник**, који се од 17. до 80. године подвизавао на Синајској гори и који је у свом делу „**Лествица раја**“ описао пут постепеног усхођења човека ка духовном савршенству лествицом душе, која га узводи од земље ка вечној слави. У „Лествици“ је наведено 30 оваквих степеника, по броју година земаљског живота Спаситеља до Његовог ступања на друштвено служење људском роду.

У четвртак пете недеље на јутрењу се чита цео Велики канон светог Андреја Критског и Житије преподобне Марије Египатске (V-VI в.), које се из бездана порока путем покајања уздигла на толику висину савршенства и светости да је постала слична бестелесним анђелима. Ово богослужење се зато другачије назива Маријино (или ређе: Андрејево) стајање. У пракси се оно служи у среду увече.

Житије се приликом читања дели на два дела: један део се чита после катизми, а други после треће песме канона. Житије преподобне Марије је написао свети Софроније, Јерусалимски патријарх (638-644), а свети Андреј Критски, којег је Јерусалимски патријарх Теодор послао на Трулски, VI Васељенски Сабор (680-681), донео је Житије свете Марије заједно са својим каноном. Читање канона светог Андреја и Житија свете Марије Египатске у четвртак пете седмице на јутрењу, утврђено је на овом Сабору.

У среду пете седмице на вечерњи која се односи на четвртак, уместо уобичајених стихира на «Господи возвах» се певају 24 покајничке стихире Великог канона – дела светог Андреја Критског. Све стихире се завршавају са: «Господи! Прежде даже до конца не погибну, спаси мја.» («Господе! Пре него што пропаднем до краја, спаси ме.»)

У четвртак се ради читања Великог канона служи литургија Пређеосвећених Дарова и звоњава звона је потпуна, односно није великопосна.

Субота пете недеље се назива Суботом акатиста, а сама служба је добила назив «Похвала Пресветој Богородици». Овог дана се на јутрењу чита Акатист што на грчком значи појање уз које се не седи посвећено Божијој Мајци у сећање на Њено заступништво и избављење Константинопоља у данима поста од најезде туђинаца у VII в. Овај први акатист написан је у VII в. на основу још старијих кондака у којима се опевају догађаји Рођења Господа и Благовести Пречистој Богородици.

У пету недељу Великог поста Црква се сећа свете Марије Египатске и прославља је.

У песмама канона за ову недељу, као и у богослужењима седмичних дана идуће недеље – цветне, открива се јеванђељска прича о богаташу и Лазару како би се верници подстакли на истинско покајање којим се достиже Царство Божије. Црква убеђује вернике да избегавају немилосрдност и нечовечност богаташа и да ревнују за трпљење и великодушност Лазара, јер Царство Божије није храна и пиће, ваћ праведност и уздржање са светошћу и милосрђем.

У суботу шесте недеље – цветне, Црква се сећа чуда кад је Господ Исус Христос васкрсао Лазара, зато се она назива Лазарева субота.

Васкрсавањем Лазара Исус Христос је показао Своју Божанску силу и славу и уверио је Своје ученике и све у Своје предстојеће васкрсење и свеопште васкрсење мртвих на дан Суда Божијег.

Цвети су посвећене сећању на свечани Улазак Господњи у Јерусалим, у који је ишао на страдања и Крсну смрт. Овај догађај су описали сви јеванђелисти: Мт. 21, 1-11; Мк. 11, 1-11; Лк. 19, 29-44; Јн. 12, 12-19. Овај празник се назива Цвети, Цветна недеља, а у разговорном језику код Руса и недеља Врбице, због обичаја да се тог дана освећују гранчице палме, које се код нас замењују врбом.

Празник води порекло од давнина. Прво указивање на празник – у III веку, припада светом Методију, Патарском епископу (+312), који је оставио поуку за овај дан. У IV веку се празник, како сведочи свети Епифаније Кипарски, прослављао врло свечано. Многи од светих отаца из IV века оставили су своје поуке за овај празник. У VII-IX свети Андреј Критски, Козма Мајумски, Јован Дамаскин, Теодор и Јосиф Студит, као и византијски цар Лав Философ, Теофан и Никифор Ксантопул, празник су прославили песмама које Православна Црква и данас поје.

Празник Уласка Господњег у Јерусалим спада у највећих дванаест Господњих и Богородичних празника, али нема ни претпразнство ни попразнство, јер је окружен данима поста Четрдесетнице и Страсне седмице. Међутим, иако нема дане претпразнства као други празници из реда дванаест највећих, богослужења целе претходне седмице, почевши од понедељка, у многим стихирама и тропарима су посвећена догађају уласка Господњег у Јерусалим.

У петак цветне недеље завршава се пост Свете Четрдесетнице. Овог дана се у једној од стихира на „Господи возвах“ пева: „Душеполезнују совершивше Четиредесјатницу, и свјатују седмицу Страсти Твојеја просим видјети, Человјекољупче.“ („Завршивши душекорисну Четрдесетницу, молимо да видимо и свету седмицу Страдања Твојих, Човекољупче.“)

Лазарева субота и Цвети служе као прелаз из Четрдесетнице у Страсну седмицу.

Са руског Марина Тодић

15 / 03 / 2016